

VERSLAG

26 november 2020

DERDE BIJEENKOMST CIRCULAIR GRONDSTOFFENCLUSTER

INLEIDING

Mottainai (Japanese)

- A sense of regret concerning waste when the intrinsic value of an object or resource isn't properly utilized. -

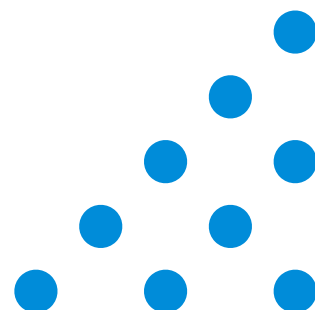
De derde bijeenkomst van het traject *circulair grondstoffencluster* bouwde voort op de eerste twee bijeenkomsten met de vraag: 'Hoe komen we tot een realisatiestrategie? Het is tevens de afsluitende bijeenkomst geweest van het traject onder begeleiding van De Bouwcampus. Daarom slaat het woord *mottainai* - dat in het Japans 'het gevoel van gemis dat men kan ervaren indien iets niet tot volle potentie wordt benut' betekent – zowel op het beter circulair gebruiken maken van grondstoffen en energie, als op de wens dat het traject en de ontwikkeling van een grondstoffencluster door gaat, ook na deze laatste bijeenkomst.

In de vorige bijeenkomst stond de vraag *Is het kansrijk?* centraal. Het meest bondige antwoord op deze vraag is: Ja, als business case is het kansrijk, indien er vanuit de vraag- en overheidskant verder gestuurd wordt op circulaire grondstoffengebruik en -ontwerp om aan de nationale belangen te voldoen. Ruimtelijk gezien bieden de condities van de huidige locaties geen directe businessprikkel om te verplaatsen. Er is wel sprake van een externe prikkel veroorzaakt door de woningbouwopgave die druk zet op de bestaande locaties. Een circulair grondstoffencluster bestaat uit veel aspecten die passen bij ambities van bedrijven en overheden die geloven en streven naar een duurzame toekomst waarin circulair grondstoffengebruik het nieuwe normaal is.

Om in de derde bijeenkomst een potentiële realisatiestrategie te formuleren, stonden scherpe stellingen centraal. Deze zijn benoemd als 'haaien en vissen', zoals dat in dialoogtheorie van *deep democracy* wordt benoemd.

Als we ons de groepen voorstellen als een ijsberg, dan is er sprake van een gedeelde, bewuste werkelijkheid boven de waterlijn- en een onbewuste, verborgen werkelijkheid onder de waterlijn. In het groeps-onbewuste zwemmen 'vissen' rond; onuitgesproken gedachten, emoties, irritaties, belangen. Als er geen ruimte is deze te benoemen of aandacht te geven dan worden de vissen langzaam maar zeker haaien. Je kunt ze bekijken en bespreken, en op die manier gehoor geven aan de wijsheid van de minderheid.

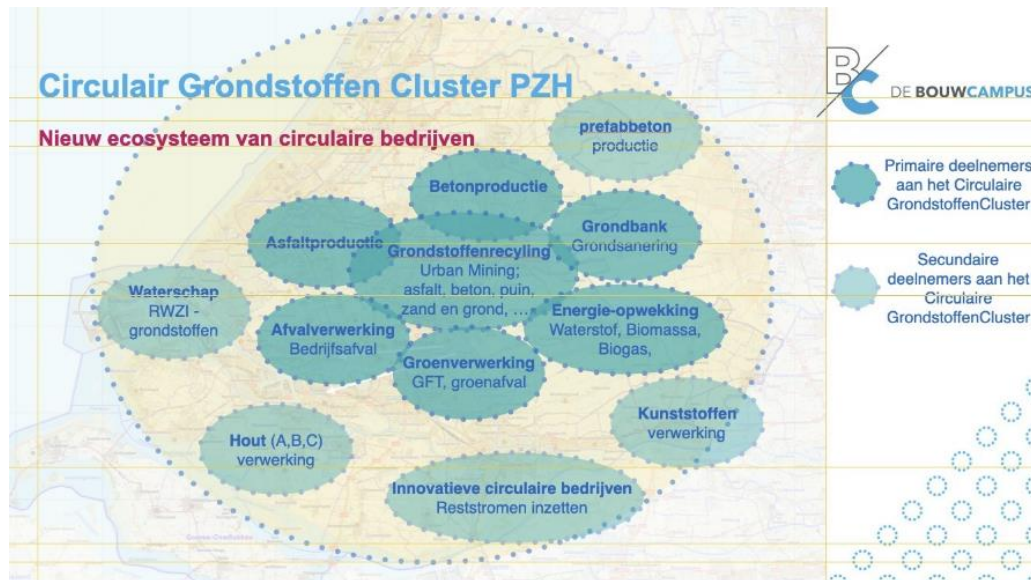
De haaien, stellingen, en bijbehorende perspectieven staan in dit verslag beschreven. Eerst nog even een korte herhaling van in het traject op dit moment onder een

circulair grondstoffencluster wordt verstaan.

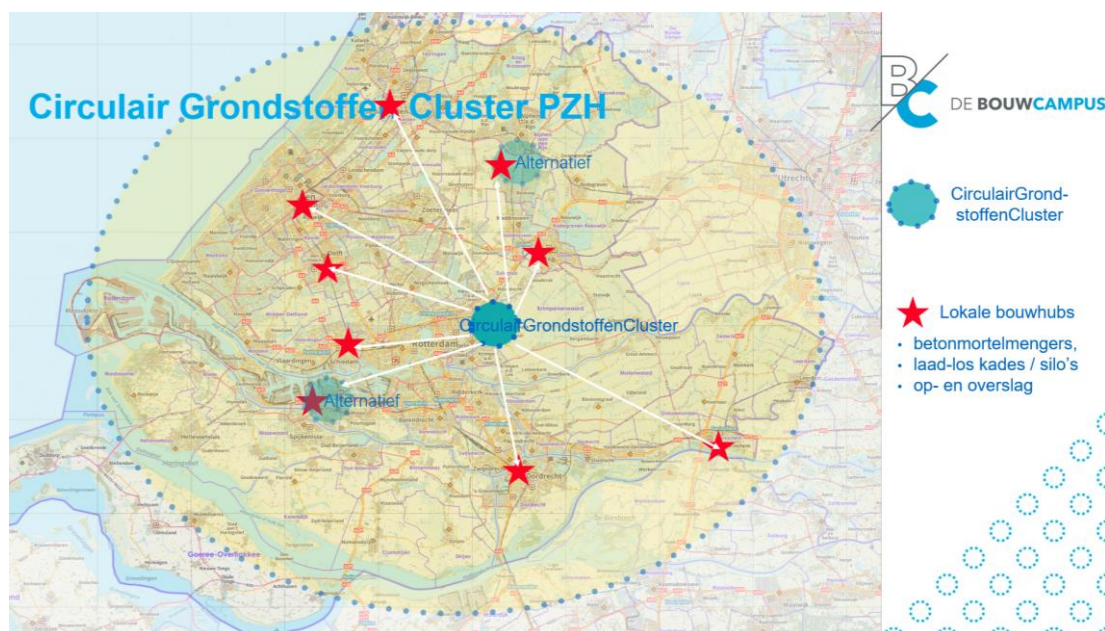
Circulair grondstoffencluster

Een circulair grondstoffencluster kan fungeren als nieuw economisch, industrieel ecosysteem van een aantal samenwerkende bedrijven en mogelijk ook van publieke instanties met daarin in ieder geval HMC4+-bedrijven zoals beton- en asfaltcentrales en afvalverwerking. Dit biedt potentiële voordelen op het gebied van ruimte, energietransitie, schaalgrootte, circulariteit, gedeelde voorzieningen, kostenbesparing, kleinere milieu-impact, innovatiekansen en logistieke optimalisatie.

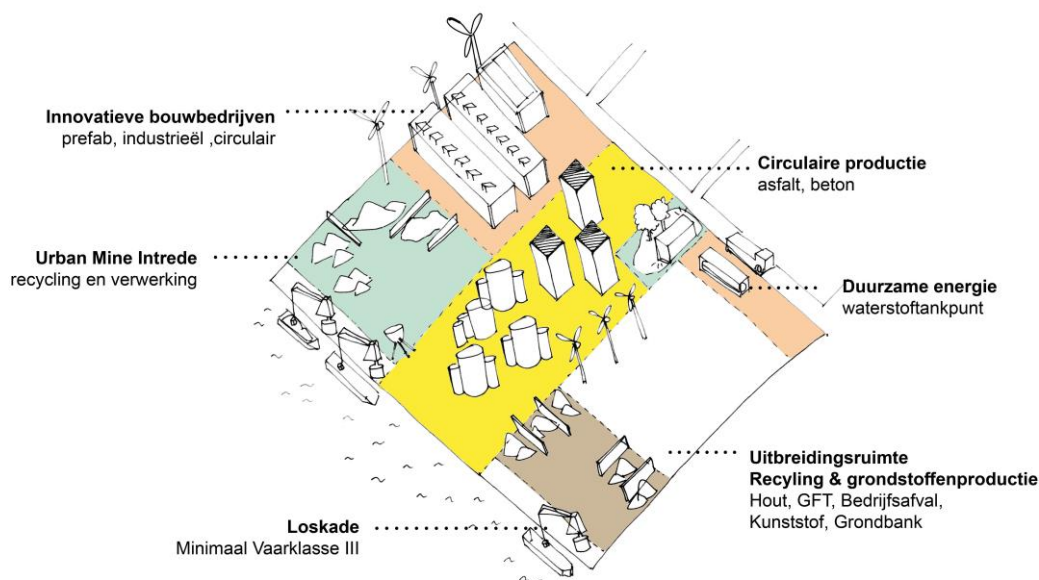

Samenhangend Grondstoffenketen

Uit de gevoerde gesprekken voor aanvang van de derde bijeenkomst is een model ontstaan van een netwerk van (in ieder geval) 1 grote circulair grondstoffencluster op provinciaal niveau met een aantal lokale bouwhubs. Waarbij de lokale bouwhubs ook de circulaire grondstoffen toegeleverd kunnen krijgen vanuit het grotere cluster.

Regionaal Circulair Grondstoffencluster

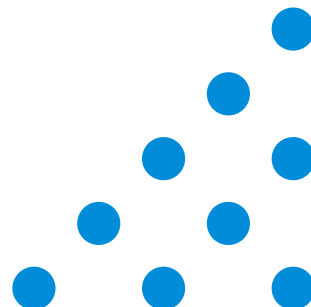
Wil je hier nog verder over lezen? Meer informatie vind je via [deze link](#).

Haaien & Perspectieven op het vraagstuk

Hieronder staan 5 stellingen beschreven. Ze worden ingeleid door observaties die De Bouwcampus heeft gemaakt naar aanleiding van de eerste en tweede bijeenkomst en alle tussentijdse gesprekken met overheid, markt en kennisinstelling. Onder de stelling kun je vinden hoe over de stelling is gestemd: van *helemaal niet mee eens* – tot *helemaal mee eens*. Na de stemming lees je een korte samenvatting van wat er tijdens de dialoog over is gesproken. Vaak is dit een toelichting op de verschillende stemkeuzes en daarmee de verschillende perspectieven op de opgave.

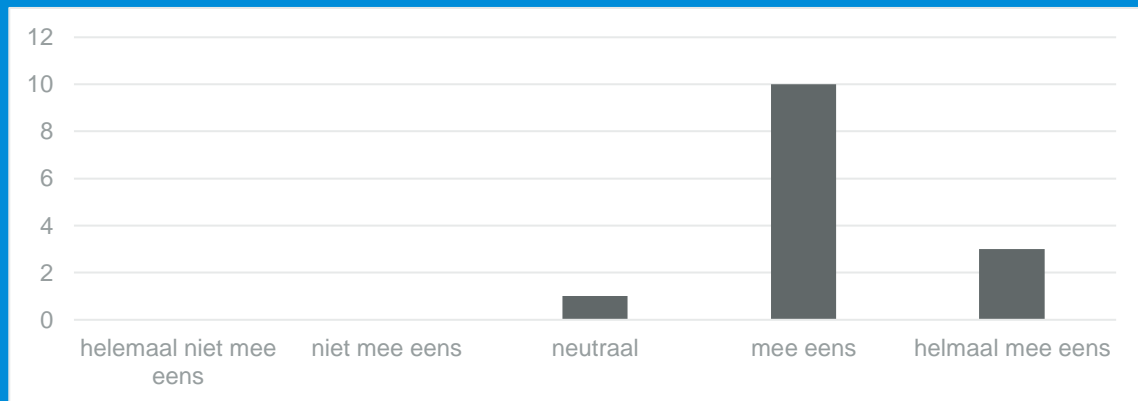
1. **Dragende eigenaar op regionaal/provinciaal niveau**

De urgentie van het vraagstuk ligt bij de gemeente Den Haag en Delft, maar een circulair cluster vraagt om draagvlak vanuit de overheid op een grotere schaal. Het gevaar zit hem erin dat het vraagstuk op gemeentelijk niveau (of een aantal gemeentes) wordt aangepakt, maar niet gezamenlijk op regionaal, provinciaal niveau. Een bijkomende observatie is dat een circulair grondstoffencluster meerdere praktijk dossiers raakt: het woningbouwdossier, bedrijventerreinen, mobiliteit en de circulaire economie. Het is een integraal vraagstuk en het is lastig om eigenaarschap te vinden op provinciale schaal in een tussenschotten-georganiseerde overheid.

Stelling: De urgentie van het vraagstuk ligt bij Den Haag en Delft, maar een circulair cluster vraagt om draagvlak vanuit de overheid op een grotere schaal. Er is nog geen dragende eigenaar op regionaal/ provinciaal niveau. Dit komt mede door een in domeinen georganiseerde overheid. Eigenaarschap op dit niveau is wel noodzakelijk om het cluster kans van slagen te geven.

Stemmen:

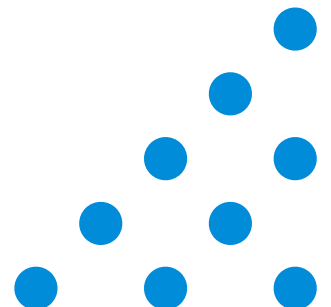

Het dialoog

Op deze stelling werd veel *mee eens* gestemd. Het is inderdaad de realiteit dat er schotten binnen de provincie bestaan. Er werd opgemerkt dat, indien het initiatief van een circulair grondstoffencluster breed gedragen wordt, het de opgave is om het binnen de provincie te gaan internaliseren. Dat is wel mogelijk. Het bevorderen van een circulair grondstoffencluster kan een plek krijgen bij andere akkoorden, zoals bij de agenda's met betrekking tot de circulair economie.

Een vervolgstap is het toewerken naar verbreding van het eigenaarschap. Het is daarbij belangrijk dat gemeenten en provincies niet gaan concurreren. "*Circulair doe je samen.*" Dit vraagt – naast provinciale stappen – ook om een landelijk netwerk. Zeker indien er gebruik gemaakt wordt van *urban mining* moet je niet de *urban mine* van elkaar gaan weg kapen. Het elkaar gunnen is daarbij een opgave. Ook een nog hogere schaal, namelijk de EU, is een partij om bij aan te kloppen om circulair grondstoffengebruik te bevorderen, zeker in relatie tot Europese wetgeving op het gebied van recyclen.

Als oplossingsrichting werd benoemd dat er nog meer op tactisch en bestuurlijk niveau gesprekken gevoerd moeten worden over wat de circulaire economie van overheden vraagt. "*Er moeten daar gesprekken over gevoerd worden. We hebben elkaar nodig om naar een circulaire samenleving te komen.*"

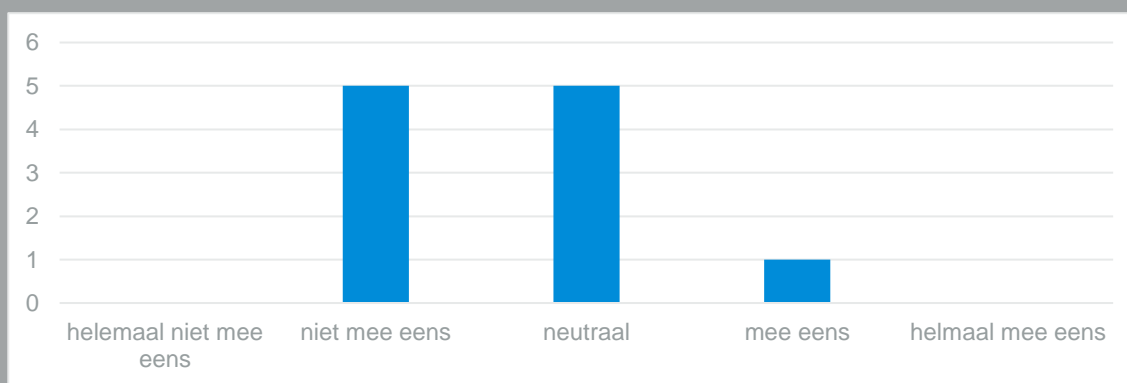

2. Ontwikkeling van een samenhangend grondstoffenketen

Gemeente Den Haag en Delft zitten nu met een urgente wens om bedrijventerreinen anders in te richten, maar verschillende circulaire clusters en bouwhubs dienen in samenhang met elkaar ontwikkeld te worden. Het is het sterkst indien de lokale bouwhubs ook tegelijkertijd met het grotere circulair grondstoffencluster worden ontwikkeld. Echter, is een synchrone planning in de praktijk erg lastig. Dit zorgt wel ervoor dat het momentum verdwijnt.

Stelling: Ontwikkeling van circulaire grondstoffencluster en lokale bouwhubs dienen in samenhang met elkaar ontwikkeld te worden, anders heeft het geen kans van slagen, omdat het momentum en politieke druk/vraag verdwijnt.

Stemmen:

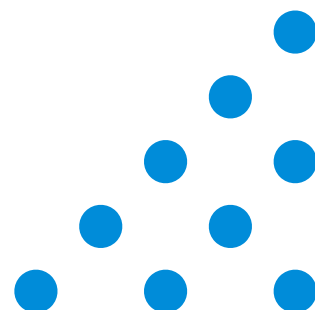
Het dialoog

Het grootste gedeelte van de groep was van mening dat je klein kan beginnen en dan verder kan gaan opschalen of uitbreiden. Er hoeft niet gewacht te worden op het ontwikkelen van het totale cluster. Het tegengeluid is dat indien we een circulair business aantrekkelijk willen maken, volume van groot belang is. Hierbij wordt ook *gunnen* als belangrijk element genoemd in de transitie, *gunnen* om concurrentie van materialen te voorkomen.

Vanuit marktpartijen kwam het geluid naar voren dat er nu al vele sterke regionale netwerken bestaan van partijen die werken aan recyclen van grondstoffen en dus al samen werken aan het bevorderen van de circulaire economie. Deze netwerken zijn niet fysiek geclusterd, maar de relaties bestaan wel al. Belangrijk om die netwerken te gebruiken als de basis waarop verder gebouwd wordt. Hierover gaan overheden en markt verder in gesprek.

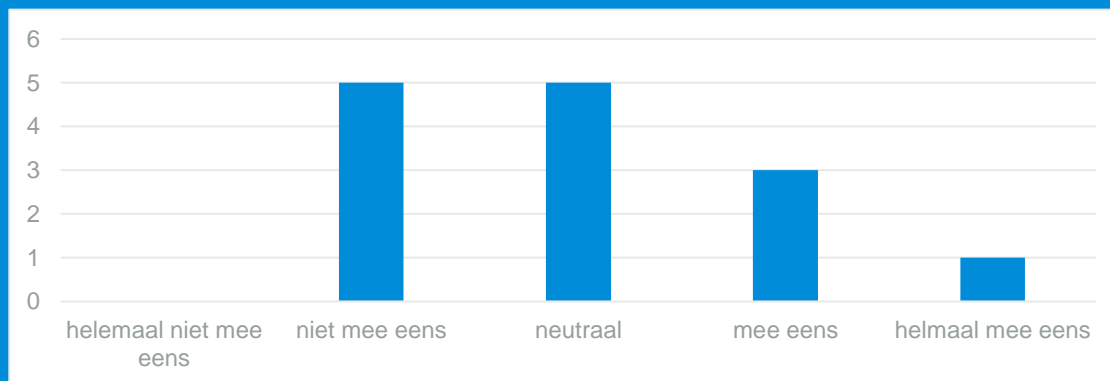
3. Locatie(s)

Het vinden van een locatie wordt in plan van aanpakken op de tijdslijn steeds verder naar achter geschoven. Een locatie vinden van 10 tot 30 hectare is een grote uitdaging. Maar ook voor een kleinere lokale bouwhub is er ruimte nodig: de schatting is nu tussen 2 en 8 hectare. Het is een gemeente overstijgend probleem, maar het grotere grondstoffencluster zal uiteindelijk wel binnen 1 gemeente vallen.

Stelling: De baten en lasten van een circulair grondstoffencluster liggen niet bij dezelfde partijen – dezelfde gemeenten. Een circulair grondstoffencluster van grote afmeting wordt als een last gezien, omdat er meer druk ligt op het woningbouwdossier. Geen enkele gemeente heeft zo veel ruimte ter beschikking voor HMC4+ bedrijven.

Stemmen:

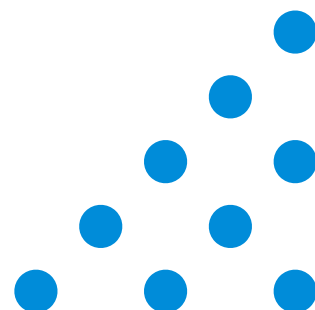

Het dialoog

De groep was verdeeld over deze stelling. Vanuit het perspectief van *mee-eens* werd aangedragen dat het vraagstuk over HMC4+bedrijven ten eerste bestaat uit het uitplaatsen van bedrijven en ten tweede het vinden van een locatie. Het eerste, uitplaatsen van bedrijven wordt veel over nagedacht, maar het tweede, het vinden van een locatie schuift vaak naar achteren.

Een heel ander perspectief op de stelling is dat het vraagstuk over ruimte ingewikkelder ligt dan hoe het in de stelling is gedefinieerd. Er zal, op provinciaal niveau, gekeken moeten worden welke grond voor welke bestemming bestemd is én of de bestemde grond ook optimaal benut wordt. Ruimte in hectares is een té abstracte manier van praten. De discussie zal preciezer gevoerd moeten worden. Elke vierkante meter is ingericht in Nederland. Het gaat dan over een schuif-vraagstuk en het geven en nemen van ruimte tussen gemeentes. In het dialoog kwam ook naar voren dat grond dat nu door waterschappen gebruikt wordt, in de toekomst vrij komt, ook mogelijk voor dit soort initiatieven.

Een ander perspectief op de stelling is dat de stelling zelf een circulair grondstoffencluster erg negatief formuleren, gebruik makend van de aanduiding *lasten*. Echter, een circulair grondstoffencluster is onderdeel van het werklandschap van de toekomst. Hier moet een verleidelijk eindschets van gemaakt worden, waarbij ook andere thematiek zoals klimaatadaptatie een plek krijgt. De schets laat het werklandschap van de toekomst zien. Het is belangrijk om de waarde sterk naar te zetten én niet de lasten. Clusters zijn ook van groot belang om ruimte te maken voor innovaties.

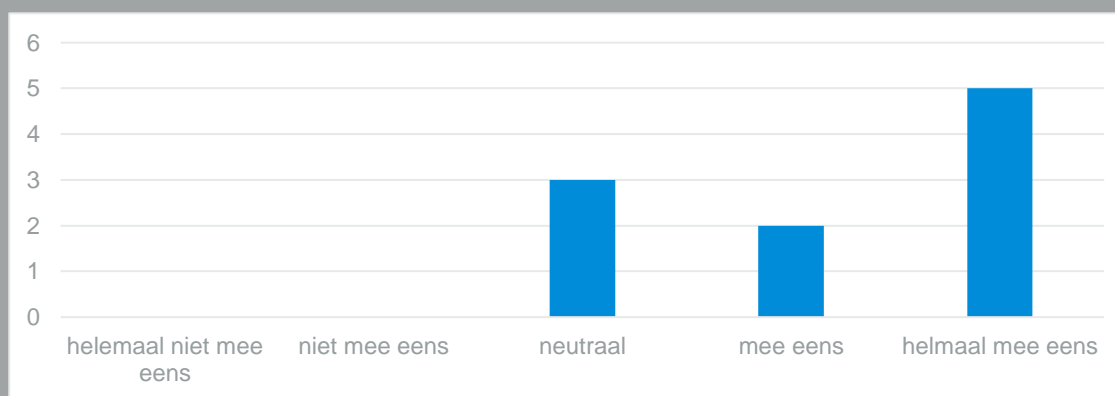

4. Milieu beprijzingen en circulaire inkoop als transitie-interventie

Het onderzoek van Dr2 New Economy en Stec Groep ([klik hier](#) indien je het nog niet hebt gezien) laat sterk zien dat, om het businessmodel van een circulair grondstoffencluster te kunnen laten slagen, het noodzakelijk is om milieubeprijzing in de vorm van MKI en CO2- als duwende maatregel in te zetten. Naast een druk op fossiel-gedreven productie, is het ook belangrijk om circulair inkopen als trekkende maatregel in te zetten en daarmee de nieuwe economie te stimuleren. Dergelijke interventies worden echter niet snel opgepakt, omdat deze maatregelen in een ander overheidsdomein vallen dan de ruimtelijke ontwikkeling. Dit is echter wel noodzakelijk om de circulaire economie ook voor bedrijven als business-case rond te krijgen. Gelijktijdigheid is ook hier van belang.

Stelling: Er is binnen dit traject draagvlak voor het aspect 'ruimte', maar minder voor de mechanismes die nodig zijn om daadwerkelijk een circulair cluster financieel haalbaar te maken.

Stemmen:

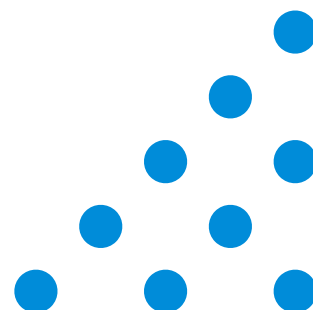
Het dialoog

Uit het gesprek kwam naar voren dat de overheidspartijen aan het werken zijn om gemeentelijk overstijgend, met de provincie en de regio, toe te werken naar een circulair cluster. De groep was óf neutraal óf het eens met de stelling. Er werd de nuance gemaakt dat er wel draagvlak is om met mechanismes als milieu beprijzingen verder aan de slag te gaan, maar dat complexiteit van proces innovatie de grootste uitdaging vormt. *Hoe krijg je markt en overheid bij elkaar om tot een haalbaar resultaat te komen op dit brede vraagstuk?*

Maar hoe dan? Daar gaat de volgende stelling over.

5. Nieuwe samenwerking markt-overheden in tijd, aanpak en urgentie

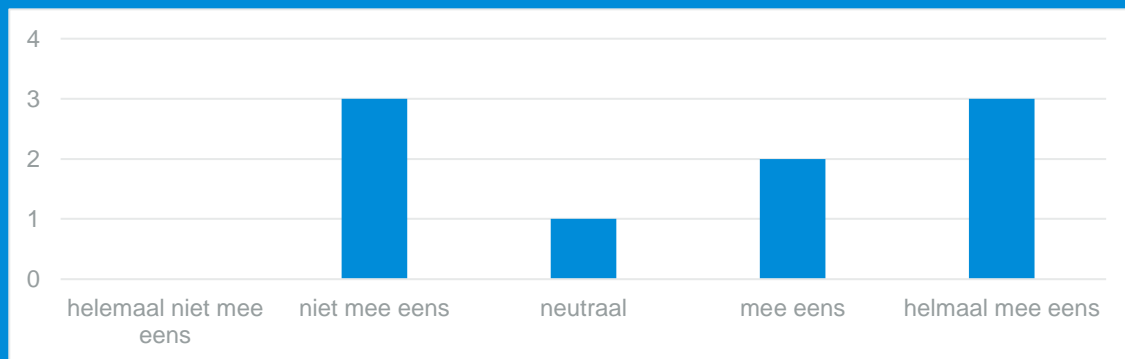
Vaak is De Bouwcampus in gesprekken het kip-ei gesprek tegen gekomen. De markt moet volgens overheidspartijen een coalitie vormen met andere marktpartijen en met een voorstel naar het toe komen. Echter volgens de markt, moet de overheid met een visie en een investering komen. Inmiddels is het onderzoek van Dr2 New Economy en Stec Groep gefinancierd door overheidspartijen en komt het geluid van

marktpartij(en) op om een doorberekening te doen vanuit eigen bedrijfsprocessen. Er is dus beweging! Echter, zien we ook in nieuwe voorstellen de kip-ei constructie terug komen, waarbij ieder snel teruggrijpt naar de bestaande middelen als marktverkenningen, uitplaatsing en/of aanpassen van wet- en regelgeving. Dus dat hard werken is om qua samenwerking tussen overheid en markt het op een andere manier te doen.

Stelling: Het gevaar is dat de kip-ei constructie blijft bestaan. partijen op elkaar blijven wachten. Tijd, aanpak en urgentie moeten voor de partijen gelijk lopen.

Stemmen:

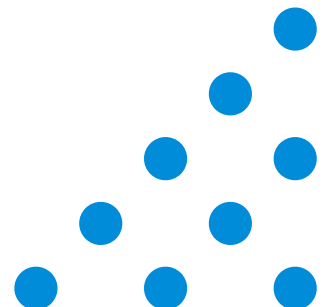
Het dialoog

Het is inderdaad een discussie die veelvoudig terug komt: *wie neemt de leiding?* Er werd opgemerkt dat een kip-ei constructie ook een strategie kan zijn. Een ander perspectief is dat het kunnen realiseren van een cluster buiten ieders invloedssfeer valt. Het is dan ook vaak worstelen met de verscheidende beleidslagen die er in de overheid zijn. Het gaat dan ook niet over wie de leiding neemt, maar in welke samenwerkingsvorm.

Conclusie & Vervolg Samenwerking

Over het vervolg kwam meerdere stappen naar voren die belangrijk zijn om te zetten:

- Diverse gemeenten en provincie werken toe naar een regionale uitvraag of bouwen een samenwerkingsnetwerk met marktpartijen
- Een procescoördinator, zoals De Bouwcampus dat tot nu toe heeft opgepakt, is belangrijk om tot een goed proces te komen en de voortgang te bewaken.
- Om tot andere type samenwerkingsvormen te komen, zijn er nieuwe PPS structuren nodig.
- Tijdens de vervolgesprekken moet het concreter worden en verschillende doelstellingen naar elkaar toegebracht worden naar een gedeelde doelstelling.
- Hierbij ligt er een kans om te werken vanuit bestaande netwerken van marktpartijen.
- Tijdens de gesprekken tussen markt en overheid moet er een veilige ruimte gecreëerd worden voor bedrijven om zich bloot te kunnen geven. Daarnaast is het belangrijk om toe te werken naar een model waarin investeringen en baten bij de juiste plek krijgen.

- Een LinkedInpagina kan bijdragen aan het bevorderen van contact om elkaar te vinden wanneer er iets speelt. Wil je lid worden van de LinkedIn groep? [Klik hier](#) om bij de groep te komen.
- Verder is het van groot belang om het draagvlak verder uit te breiden:
 - Binnen de provincie Zuid-Holland
 - Door verder te communiceren naar de buitenwereld
 - Door landschappelijke elementen op te nemen in toekomstperspectief
 - Door baten van het cluster verder te definiëren
 - Door breder te kijken naar circulariteit: circulair denken en ontwerpen verder ontwikkelen.
 - Door allerlei partijen die nu al grond en veranderplannen hebben, bijv. waterschappen, daarbij aan te laten sluiten.

REALISATIESTRATEGIE CIRCULAIR GRONDSTOFFENCLUSTER(S)

